

Erdőirtás

Irtják az erdőt,
Az öreg erdőt.
Kopog a fejsze,
Zokog a táj:
De fáj, de fáj!
Öreg erdőnek
Mi volt a bűne?
Hisz még a nyáron
Zöld volt a színe,
Hűs volt az árnya,
Lakta madár
S kiirtják mégis . . .
De kár, de kár!

Irtott helyébe
Öreg erdőnek
Új fákat dugnak
S azok majd nőnek.
Századok múlva
Lesz itt majd újra
Lomb, árny, madár,
Hanem a régi
Szép öreg erdő,
Az soha már!
A nekem kedves,
Az oda már . . .
De kár, de kár!

Kozma Andor.

Természeti és gazdasági ismeretek

V.—VI. OSZTÁLY.

A tanítás anyaga: Az erdőgazdálkodás.

Nevelési cél: A fa szeretetének felkeltése.

Szemléltetés: Különféle fa-fajták bemutatása.

Kapcsolás: Földrajz, történelem.

Megfigyelésre utalás: Figyeljék meg a határban levő erdő-ségeket.

VAZLAT.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gyümölcsfák tavaszi gondozása, faültetés.

b) Áthajlás. Séta az erdőben.

c) Célkitűzés.

II. Tárgyalás. a) Az erdő jelentősége.

b) Az erdők felosztása.

c) Az erdőt alkotó fajok.

d) Az erdők felújítása.

e) Az erdők felújítása mesterséges uton.

f) Az erdők gondozása.

g) Az erdők kitermelése.

h) Az erdő haszna.

III. Összefoglalás. a) Begyakorlás.

b) Megfigyelésre utalás, alkalmazás. Ültessünk fát!

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gyümölcsfák tavaszi gondozása, faültetés.

Melyek a fák és cserjék részei? (Szár; törzs és oldalágak, ezek részei (nedvkeringés, kambium-réteg) rügyek (virág- és levélrügyek), gyümölcskalács stb.) Hogyan szaporítjuk a növényt rügyek útján? (Dugványozás.) Hogyan szaporítjuk a gyümölcsfákat? (Faiskola.) Mi az erősítő iskola? Milyen alanyokat és oltóvesszőt használunk az oltáshoz? Mikor oltunk és hogyan? (Az oltás módjai. Párosítás, nyelves párosítás, nyereg-lapozás, héjalóoltás, ékoltás. Szemzés.) Hogyan ápoljuk az oltványokat az oltás után? Hogyan neveljük a gyümölcsfaoltványok törzsét? Mi a koronanevelés? Hogyan történik? Hogyan és mikor ültetjük a gyümölcsfát?

b) Áthajlás. Szép a gyümölcsöskert, szinte el sem tudjuk nélküle képzelni a falusi házat. De nemcsak szépségéért, hanem nagy hasznáért is gondoljuk, ápoljuk a gyümölcsfákat. Vannak azonban másfajta fák is, amelyeket nem gyümölcsükért termelünk. Ezek is nagy hasznat adnak az embernek s éppen úgy, mint mi, emberek nagy társaságban élnek! Hogy nevezzük azt a nagy facsoportot, amely községünk határában van? Különösen most jutottunk sok szép erdőséghez, hogy régen elszakított Felvidékünk egy részét visszakaptuk végre! Bár az igazi erdőségek, az erdők királyai még ott maradtak idegenben, a Kárpátok oldalain!

Az erdőnek külön világa van! Nem is érti meg az erdő életét, csak az, aki érti nyelvét s szereti a fákat, a magános csendet, a pázsitos tisztásokat, az erdő vadregényes képét, s az erdő titokzatos lakóit, a madarakat és a nagyobb állatokat! Életem legszebb óráit erdőkben töltöttem. Úgy éreztem magam, mint a templomban, közel a jó Istenhez! A mindennapi élet a hátam mögött maradt s valami kimondhatatlan érzés járta át lelkem. De azt hiszem, mindenki így van ezzel, ha egyszer belépett az erdőbe s átengedi magát e világ szépségeinek!

c) Célkitűzés. Keressük fel most ezt a titokzatos szép világot, ismerkedjünk meg az erdővel, s tekintsünk be annak hétköznapi életébe is.

II. Tárgyalás. a) Az erdő jelentősége.

Az erdőgazdaság a földmívelésnek egyik ága, melyben a földbirtokos a föld termő erejét a különféle célokra alkalmas fák termelésére használja fel. Az erdőnek sok haszna van. Elsősorban az erdők szolgáltatják jórésztben az építkezéshez, gazdasági, ipari gépek és eszközök készítéséhez szükséges faanyagot és a tűzifát. De vegyi szerek s egyéb gyártmányok előállítására is alkalmas az erdők faanyaga. Ezenkívül sok u. n. mel-

TANÍTÁS.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A gyümölcsfák tavaszi gondozása, faültetés.

Melyek a fák és cserjék részei? (Szár; törzs és oldalágak, ezek részei (nedvkeringés, kambium-réteg) rügyek (virág- és levélrügyek), gyümölcskalács stb.) Hogyan szaporítjuk a növényt rügyek útján? (Dugványozás.) Hogyan szaporítjuk a gyümölcsfákat? (Faiskola.) Mi az erősítő iskola? Milyen alanyokat és oltóvesszőt használunk az oltáshoz? Mikor oltunk és hogyan? (Az oltás módjai. Párosítás, nyelves párosítás, nyereg-lapozás, héjaláoltás, ékoltás. Szemzés.) Hogyan ápoljuk az oltványokat az oltás után? Hogyan neveljük a gyümölcsfaoltványok törzsét? Mi a koronanevelés? Hogyan történik? Hogyan és mikor ültetjük a gyümölcsfát?

b) Áthajlás. Szép a gyümölcsöskert, szinte el sem tudjuk nélküle képzelni a falusi házat. De nemcsak szépségeért, hanem nagy hasznáért is gondozzuk, ápoljuk a gyümölcsfákat. Vannak azonban másfajta fák is, amelyeket nem gyümölcsükért termelünk. Ezek is nagy hasznat adnak az embernek éppen úgy, mint mi, emberek nagy társaságban élnek! Hogy nevezzük azt a nagy facsoportot, amely községünk határában van? Különösen most jutottunk sok szép erdőséghez, hogy réggen elszakított Felvidékünk egy részét visszakaptuk végre! Bár az igazi erdőségek, az erdők királyai még ott maradtak idegenben, a Kárpátok oldalain!

Az erdőnek külön világa van! Nem is érti meg az erdő életét, csak az, aki érti nyelvét s szereti a fákat, a magános csendet, a pázsitos tisztásokat, az erdő vadregényes képét, s az erdő titokzatos lakóit, a madarakat és a nagyobb állatokat! Életem legszebb óráit erdőkben töltöttem. Ugy éreztem magam, mint a templomban, közel a jó Istenhez! A mindennapi élet a hátam mögött maradt s valami kimondhatatlan érzés járta át lelkem. De azt hiszem, mindenki így van ezzel, ha egyszer belépett az erdőbe s átengedi magát e világ szépségeinek!

c) Célkitűzés. Keressük fel most ezt a titokzatos szép világot, ismerkedjünk meg az erdővel, s tekintsünk be annak hétköznapi életébe is.

II. Tárgyalás. a) Az erdő jelentősége.

Az erdőgazdaság a földmívelésnek egyik ága, melyben a földbirtokos a föld termő erejét a különféle célokra alkalmas fák termelésére használja fel. Az erdőnek sok haszna van. Elsősorban az erdők szolgáltatják jórészt az építkezéshez, gazdasági, ipari gépek és eszközök készítéséhez szükséges faanyagot és a tűzfát. De vegyi szerek s egyéb gyártmányok előállítására is alkalmas az erdők faanyaga. Ezenkívül sok u. n. mel-

lékhasznót is nyújtanak: erdei almot, lombtakarmányt takarmányszük esztendőkből, korlátozott mértékben még legelőt is. Különböző gyümölcsök, magvai s a bőrgyártásnál nélkülözhetetlen cserkéreg is sok hasznót ad. Ahol az erdő alatt fekvő kőzetek alkalmasak, itt mész-, kavics-, kő- és homokbányák nyithatók. Az erdő és az abban levő vizek a vadászat és halászat útján hoznak hasznót. Vannak végül olyan területek, amelyek más mezőgazdasági művelésre alkalmatlanok, ellenben beerdősítve nagyon jól hasznosíthatók. Ilyenek a vízmosásos és futóhomok területek s a meredek hegyoldalak.

Ezekon kívül az erdők más hasznót is hoznak. Mérsékelik a hegyekről lerohanó vizek káros hatásait. Felfogják a rónákon végig száguldó szeleket, mérsékelik a nyári forróságot. De jelentékeny szerepük van egészségügyi szempontból is. Erdős, fás területen még a levegő is tisztább, ózondusabb, s ez a lakosság egészségi viszonyaira is kedvező befolyással van (hétvégi pihenők stb.) Fürdőhelyek, szanatóriumok szintén jobbra erdőkben, fenyvesekben létesülnek.

Ezek után könnyen beláthatjuk, hogy fontos nemzetgazdasági érdek fűződik az erdők fenntartásához, azok védelméhez, s ahol nincs, újak létesítéséhez. Sohasem volt ez olyan fontos, mint éppen most, amikor az igazságtalan trianoni békeparancs a Kárpátok bérceinek, az erdélyi és felvidéki hegy- és dombvidékek gyönyörű erdőségeit — amelyeket a magyar állam tartott fenn igen nagy áldozatok árán — elvették tőlünk. Elvették legszebb és legértékesebb fenyveseinket és bükkös erdőinket, melyek az egész országot ellátták épületfával, bútortiparunkat pedig elsősorban mű- és szerszámfával és tűzifával. Az általánosan megnyilvánuló fahiányon kívül az a veszedelem fenyeget bennünket, hogy az egyszer jól gondozott erdőségeink elpusztulnak, s a Kárpátok bércei elkopárosodnak.

b) Az erdők felosztása. Az erdőket a talaj fekvése és minősége, az erdőt alkotó fajok és a használat szerint csoportosíthatjuk.

A talaj fekvése és minősége szerint megkülönböztetünk olyan erdőket, amelyek helyébe — a talaj alkalmassága révén — szántóföld, rét, kert vagy szőlő is kerülhet, ezeket úgy nevezzük: más művelésre is alkalmas erdők; vannak azután futóhomokon állók, amelyek más művelési célokra állandóan nem alkalmasak s így ezek az erdők fenntarthatók; s végül védőerdőket, amelyek a hegyek kőgörgötegein, fennsíkain, hegytetőkön gerinceken, meredek oldalakon és ezek lejtőin, hegyomlások, vízmosások keletkezésének és terjedése megakadályozására valók. Ezen erdők irtása tiltva van, mivel pusztulásuk környezetükre is káros s tulajdonosuk az erdőtörvényben előírt szabályok szerint köteles azt gondozni és kezelni.

Fekvés szerint lehetnek az erdők sík vagy lapályi, domb,

közép és magas hegyvidéki erdőségek.

Az erdőt alkotó fanemek szerint megkülönböztetünk tölgy, bükk és más lomblevelű és fenyőerdőket.

A használat és kezelés szempontjából vannak szál- és sarjerdők. Szálerdőnek nevezzük az olyan fenyő, tölgy, bükk, kőris, gyertyán stb. erdőt, mely az anyafák magtermésének felhasználásával, az u. n. fokozatos vetővágásokkal, tarvágások esetén ültetés vagy magvetés útján ujulnak fel. Sarjerdő pedig olyan, melyet akkor vágunk le, amikor a sarjadzás a legerőteljesebb s amelynél az erdő felujulása a visszamaradó gyökérsarjakról történik. Így kezelhetők a tölgy-, gyertyán-, juhar-, nyár-, fűz-, akác- és a bükkfa. Az olyan sarjerdőket, melyeket cserkéreg nyérése céljából nevelnek, cserhántó erdőnek is nevezzük.

c) Az erdőt alkotó fanemek.

Általában lomb- és tűlevelű fákat különböztetünk meg, ezek szerint nevezzük el az erdőket is lomb- vagy tűlevelű erdőeknek.

A lomblevelű fák közül leginkább el van terjedve nálunk a tölgy, amely hazánk egyik legbecselesebb fája. Nálunk öt fajja ismeretes: a kocsányos tölgy (bemutató szemléltetés!), a kocsánytalan tölgy, a molyhos tölgy, a magyar tölgy és a cser.

A kocsányos tölgy levele rövid nyelű s makkja is hosszú kocsányon ül. Ennek fája a legértékesebb. A kocsánytalan makkjának már nincs kocsánya. Inkább hazánk déli részein fordul elő a molyhos tölgy, amely a kocsánytalan tölgytől abban különbözik, hogy levelének alsó lapját, rügyeit és fiatal hajtásait sűrű apró szőrök fedik. Fája nem olyan jó minőségű, mint az előbbieké. Arad és Temes vármegyékben fordul elő a magyar tölgy, amelynek több változata van. Kitünő, tartós épület- és szerszámfát szolgáltat. Legjobb tűzifát ad a cser, mely a talajban sem válogatós, úgy a lapályon, mint a dombvidéken is egyformán tenyészik. Ennek van a legnagyobb makkja.

A bükkfa inkább már a magasabb domb- és hegyvidékek fája, mely egyike a legjobb tűzifának, gazdasági eszközök, faedények, butorok készítésére is nagyon alkalmas. Makkját sertés-hizlalásra is használják. A szárazabb síkvidékeken tenyésző szerszámfának is alkalmas lomblevelű fáink még a juhar, kőris, gyertyán, hárs, szil és berkenye. Folyóink mellett a fűz és a nyár foglalják el s alkotják a berki erdőket. Az Alföld fái között ma már első helyen áll az akác. A talajt nagyon kiszárolja, azonban futóhomokos területek befásításánál igen jól felhasználható, de tüzelő- és szerszámfának is igen alkalmas.

Tűlevelű erdőségeinket majdnem teljesen elvették tőlünk. Ami megmaradt, az a fenyőfa nem fedezi szükségleteinket. A tűlevelű fák közül az erdei fenyő Dunántulon fordul elő kisebb

mennyiségben. Dombvidékeinken találkozunk néhol a fekete-fenyővel is. Hegyvidékeink fája a lucfenyő, csonka hazánkban számottevő mennyiségben, valamint a vörösfenyő alig található. A kárpáti vidékeken ezeken kívül jegenye-, havasi- és törpefenyőt is találunk.

d) Az erdők felujítása.

Vannak, akik azt gondolják, hogy az erdőt nem kell gondozni, hiszen a fa magától is nő, minek arra gondot viselni. Az erdő bizony éppen olyan gondozásban, ápolásban és kezelésben részesítendő, mint akár a gyümölcsös kert, mert csak így hoz hasznót. Erdőtörvényünk is előírja, hogy az erdőségek rendszeres gazdasági üzemterv szerint kezelendők s a tulajdonosok kötelesek szakképzett erdőtisztákat és segédszemélyzetet alkalmazni.

Az erdőkezelés egyik legfontosabb művelete a felujítás, amin azt értjük, hogy azon a területen, ahol erdő volt, vagy még van, olyan munkát végzünk, amely erdő létesítésére vezet. Éppen így járunk el az erdősítésnél, amikor olyan területre telepítünk erdőt, ahol azelőtt nem volt.

Erdők felujítása kétféleképpen történhet: természetes és mesterséges módon. Előbbi ugyancsak kétféleképpen történhetik: magról és sarjakról.

A fenyves és a szálerdőben kezelt lomblevelű erdők felujítása tulnyomó részben magról való felujítással történik. Sarjra való felujításon azon eljárást értjük, amikor a fiatal lombfákat töben levágjuk, hogy azután a tuskók és gyökerekből előtörő sarjakkal erősödjön be a levágott terület. Az akác-, fűzes-, nyár- és cserkéreg-termelésre szolgáló tölgyeseket szoktuk ez uton felujítani. A fenyőfák nem sarjadzanak, azokat tehát így felujítani nem lehet.

e) Az erdő felujítása mesterséges uton.

Az erdő mesterséges felujítása kétféleképpen történik: ültetés és magvetés útján. A magvetést ott alkalmazzuk, ahol a talaj nem gyomos, vagy mezőgazdasági műveléssel együtt olcsón és gyorsan tudjuk azt keresztülvinni. A magvetésnél azonban sokkal többször alkalmazzák erdők mesterséges felujításánál az ültetést.

Itt is, akár a gyümölcsfatermelésnél, az ültetéshez szükséges csemetéket az e célra berendezett csemetekertekben nevelik. Ezeket a kerteket az erdő közelében létesítik. Vetés előtt a kert földjét éppugy előkészítik, akár a gyümölcsfaiskoláét, amely tisztításból, szántás, ásás, egyengetésből, végül az ágyások kijelöléséből áll. Az ősszel szedett s télen át gondosan kezelt magvakat az időjárás és fanemek szerint március–május hónapokban barázdákba vetjük. Egyes magvakat már ősszel elvetünk. A kikelő facsemetéket a faiskolában gondozzuk, mely árnyékolásból, öntözésből, gyomlálásból és kapálás-

ból áll. Ha már jól megerősödtek a facsemeték, akkor kiültethetők. Lombfáknál az 1—2 éves, fenyőknél a 2—4 éves csemetéket ültetjük ki.

A csemeték kiszedésénél vigyázni kell, hogy a gyökök meg ne sérüljenek. Különben mindenben úgy járunk el, mint a gyümölcsfa-ültetésnél.

f) Az erdők gondozása.

A fiatal telepítéseket gondozni kell egészen addig, míg a fák vágásra kerülnek. A meg nem fogottakat pótoljuk, a fiatal erdőt azonkívül a gyomoktól is védelmezni kell. 5—6 éves korukban a csemeték már elég erőteljesek, ezután már csak a gyomfákat szedjük ki közülük. Ha ugyanis tulsűrű, az erdő s a fák fejlődésükben egymást akadályozzák, ezen ritkítással segíthetünk.

Az erdő fáinak éppugy, mint a gyümölcsfáknak, sok elensége van. Különösen a rovarok és gombák okoznak nagy pusztítást az erdőkben. Ezek ellen éppugy védekezünk, mint a gyümölcsösben. Az erdő fát azonkívül az elemi csapások is veszélyeztetik. A szélvihar, a tűz, a szárazság, a víz, hó és a kőgörgetegek okoznak sokszor súlyos károkat az erdőben. Máskor az erdei vadak vagy a legeltetés okoznak kárt bennük. Mindenre ügyelni kell, ha erdőt meg akarjuk védelmezni minden kártól.

g) Az erdők kitermelése.

Az erdők kitermelése a fák kora, azok használati módja és az erdők felujtásának módja szerint különböző szokott lenni. Általában sarjerdőben a tarvágást, szálalást, a cserhántolást és a fokozatos felujtító vágást különböztetjük meg.

Tarvágásnál az összes fát kivágjuk, a vetővágásnál az anyafákat meghagyjuk, hogy azok árnyában az elhullatott magvakból fiatal fa neveledjék, míg a szálaló vágásnál — melyet leginkább védőerdőknél alkalmaznak — egyszerre több vagy kevesebb fát vágnak ki.

Mivel a fa igen lassan növekszik, azért az erdőgazdálkodási üzemtervben előre meg van állapítva, milyen célra használják fel az erdőt s az is, hogy mikor vágható. Ezért évenként csak annyi részt szabad levágni, ahány éves fát akarunk nevelni.

A fa levágására legalkalmasabb az ősz és a tél. A vágás fejszével és fűrészszel történik mégpedig úgy, hogy egyik oldalán fejszével, a szemben lévön fűrészszel bevágjuk a fa tövét s azután a fa sulyánál fogva ledől. Ezután kezdetét veszi a fa tisztítása, annak feldarabolása, aszerint, hogy a fa mire alkalmas és mire akarjuk felhasználni. A vékonyabb fákat csak ágaiktól fosztjuk meg, míg a vastagabb törzseket 6—13 m. hosszú darabokra vágjuk. Ezek adják a fűrészelt (deszka, lécs) árut. Az épületfákat még hosszabb darabokra vágják. A visz-

szamaradó hibás darabokból, favégekből tűzifa készül, melyet legtöbbször ott, helyben öles vagy méteres rakásokba raknak. Olykor szemet is égetnek olyan helyen belőle, hol az elszállítás nehézséggel jár. A kitermelt és elszállított fa azután a fűrésztelepekre kerül, ahol azután különféle épület- és fűrészelt árut készítenek belőle.

h) Az erdők haszna.

Az erdő által nyújtott haszon kétféle: fő- és mellékhaszon. Előbbin a fatermelést értjük, melynek értéke az erdő minősége és kora szerint változik.

Általában épület-, szerszám- és tűzifát szoktunk megkülönböztetni. Épületfán azt a fát értjük, melyet építkezésre, hidak, vízművek stb. létesítésére használnak. Mű- és szerszámfán olyan fát értünk, amely különféle eszközök, butorok készítésére használhatók fel. A használat szerint beszélünk: bognár- és kádárfáról, asztalosfáról, hangszerfáról stb. A fa adja a papirosgyártás nyersanyagát, ezenkívül a fából vegyi uton különféle anyagok (kátrány, fa-szesz, aceton stb.) állíthatók elő.

A tüzelés céljára használt fa hasáb, dorong, gally és tuskó néven kerül forgalomba.

A mellékhaszon a cserkéreg és háncs értékesítése révén a legjövedelmezőbb. A fák virága, nedve, magva szintén felhasználható különféle célokra. Az erdő tisztásain kitűnő szén termelhető, ezenkívül erdei gombák és gyümölcsök (pl. málna, eper, szeder, mogoró stb.), ugyancsak értékes termékek, végül idesorolható a vadászat és halászat is.

A magyar állam az erdők nagy nemzetgazdasági jelentőségét már régen felismerte s az erdők védelme, fenntartása és hasznosítása érdekében törvényhozási intézkedéseket léptetett életbe. Erdővédelmi intézményeink pl. az erdészeti hivatalok, az erdőfelügyelőségek, az erdészeti főiskola, erdőőri szakiskolák stb.

A fa nélkülözhetetlen számunkra, s amióta erdőségeinket elvették, a fahiány állandóan nagy gondot okoz, mert megmaradt erdőségeink nem tudják fedezni faszükségletünket. A világháború előtt nemcsak fedezték erdőségeink teljes faszükségletünket, hanem nagyon sokat ki is vihettünk külföldre, míg most faszükségletünknek csaknem négyötödét külföldről kell beszereznünk. Ezen csak úgy segíthetünk, ha meglévő erdőségeinket megbecsüljük, védjük és ápoljuk s azok kezelésére és hasznosítására különös gondot fordítunk. Ahol pedig alkalmas terület áll rendelkezésünkre, azok beerdősítéséről gondoskodunk s ahol csak szabad és kihasználatlan területünk van, ott fásítunk.

III. Összefoglalás. a) Begyakorlás. (Az erdő jelentősége; az erdők felosztása; az erdőt alkotó fajok; az erdő felújítása; az erdők felújítása mesterséges módon; az erdők gondozá-

sa; az erdők kitermelése; az erdők haszonvétele).

b) Megfigyelésre utalás, alkalmazás. Ültessünk fát!

Milyen fákat látunk községünkben és határában? Hogyan gondozzák őket? Honnan kerülnek a fák az országut szélére? (Vármegyei, községi faiskola). Gondozásuk, ápolásuk módja? Milyen erdőségek vannak községünk határában? Kik gondozzák, kik őrzik az erdőt? Mi hasznát látja községünk az erdőnek? Stb.

Ültessünk fát!

Tavaszi munkák a méhesben

V.—VI. OSZTÁLY.

I. Előkészítés. a) Számonkérés. A méhtenyésztés jelentősége, a méhek élete és fejlődése, a méhek táplálkozása. Mézelő növények, a méhek lakása, a méhes berendezése, méhészeti eszközök.

b) Célkitűzés. Milyen munkákat kell végeznünk tavasszal a méhesben?

II. Tárgyalás. a) A méhek gondozása. A méhcsalád tavaszi megvizsgálása.

A méhek télen nyugalmat kívánnak, ezért tavaszig nem háborgatjuk őket. Amint az idő azonban enyhülni kezd, megindult a méhcsaládban az élet, a szaporodás. Amint ugyanis február végén az enyhébb napok jelentkeznek, a méhek is előbujnak fészkükből. Ezt **tisztuló kirepülésnek** nevezzük. Ekkor kell a méhésznek a kaptárok kitisztításához fogni. Összeseperjük a lehullott törmeléket, az elhalt méheket eltávolítjuk a kaptárból. Majd megvizsgáljuk, van-e még elegendő elesége a méheknek, megvan-e az anya, van-e fiasítás a sejtekben.

Egy családra átlag 10 kg mézet számítunk a téli etetésre, sokszor azonban megtörténik, hogy ez a mézhordás idejéig nem elég. Ilyenkor mézet adunk be, vagy ha az nincs, cukrot etetünk.

Ha a vizsgálat alkalmával azt tapasztaljuk, hogy az anya elpusztult, új anyáról kell gondoskodnunk. Mivel pedig ilyenkor felesleges anya nem igen áll rendelkezésre, egy családból befedetlen fiasításos lépet adunk be az anyátvesztett családba, hogy abból a család anyát neveljen magának, esetleg az árva családot egy másik családdal egyesítjük.

Ha a családban heresejtes lépek vannak, azokat eltávolítjuk.

b) A méhcsaládok gondozása a rajzás előtt.

Az első vizsgálat után lehetőleg hetenkint nézzük meg újra a méhkasokat, pótoljuk azokat a hiányokat, amelyeket a